

ВЛАДИМИР В. КОЗАР*

Правни факултет за привреду и
правосуђе
Нови Сад

АНА И. ОПАЧИЋ

Висока школа за пословну економију и
предузетништво
Београд

УДК 331.109:347.9

Прегледни рад
Примљен: 19.09.2018
Одобрен: 14.10.2018
Страна: 339-354

СУДСКА ЗАШТИТА ПРАВА ИЗ РАДНОГ ОДНОСА

Сажетак: Судска заштита у радним споровима остварује се пред судовима опште надлежности у парничном поступку као општем поступку за заштиту повређених или угрожених грађанских субјективних права. У парницама из радних односа прописана је сходна примена правила општег парничног поступка, и то прилагођавањем општих норми посебним правилима, суштини и циљу овог посебног поступка. Аутори у раду посебну пажњу посвећују актуелном питању заштите права из радног односа посебно статусне компоненте у случају покретања стечаја послодавца, као и појединим институтима који су у пракси применом доводили до различитог тумачења, и стварања правне несигурности, попут тзв. „пресуде на основу до тада утврђеног чињеничног стања”, примене правила ревизије, могућности одређивања привремених мера по службеној дужности и др.

Кључне речи: радни однос; судска заштита; парнични поступак; субјективна права; ревизија; стечај

Увод

Судска заштита у радним споровима остварује се пред судовима опште надлежности у парничном поступку као општем поступку за заштиту повређених или угрожених грађанских субјективних права.¹ У одређеним ситуацијама права из радног односа, пре свега новчана, остварују се и пријавом потраживања у стечајном поступку, као и у парницама о оспореном потраживању у којима важе специјална правила,² пре свега која се тичу атракције стварне надлежности у корист привредног суда, упута на парницу и других посебних процесних претпоставки за допуштеност тужбе против стечајног дужника³ или дозвољеност предлога за наставак парничног поступка, који је био прекинут

* kozarv@yahoo.com. 0652170419

¹ Козар В. (2011): *Коментар Закона о парничном поступку са судском праксом и регистром појмова*, Београд, стр. 11.

² Козар В.(2009): „Покретање парничног поступка за утврђивање потраживања оспореног у стечају”, *Правни живот*, вол. 58, бр. 5-6, стр. 163-173.

³ Козар В.(2009): „Посебна правила поступка о оспореном потраживању у стечају”, *Право и привреда*, бр. 5-8, вол. 46, стр. 433-448.

услед наступања правних последица стечаја.⁴ Посебан поступак у парницама из радних односа регулисан је одредбама чл. 436 - 441 Главе XXIV Закона о парничном поступку.⁵

У парницама из радних односа прописана је сходна примена правила општег парничног поступка, дакле са највећим степеном одступања, што значи прилагођавањем општих норми посебним правилима, суштини и циљу овог посебног поступка. Значајне су одредбе које омогућавају одлучивање на основу утврђеног чињеничног стања у случају изостанка туженог са рочишта за главну расправу, односно могућност доношења „пресуде на основу до тада утврђеног чињеничног стања”.⁶ У споровима о радно-правном статусу ревизија је увек дозвољена, без обзира на вредност предмета спора означеног у тужби, док је у спору за исплату зараде у којима није испуњен цензус за ревизију, дозвољена „посебна ревизија” по оцени апелационог суда, односно Врховног касационог суда. Законом је искључена примена правила поступка о споровима мале вредности у споровима из радних односа, без обзира на врсту тужбеног захтева. У радним споровима које по атракцији надлежности суди привредни суд, неће се примењивати посебна правила поступка у привредним споровима, већ одредбе посебног поступка у парницама из радних односа. Законитост одлуке о престанку радног односа представља претходно питање у парници за утврђење оспореног потраживања зараде према стечајном дужнику.

Странке могу да предузимају радње у поступку лично или преко пуномоћника, који мора да буде адвокат. Изузетак је пуномоћник правног лица, који може бити дипломирани правник са положеним правосудним испитом, који је у радном односу у том правном лицу. Закон је на овај начин у наш правни систем увео *квалификоване пуномоћнике*, с тим што је у поступку по ванредним правним лековима обавезно адвокатско заступање.⁷

Примена одредби општег поступка у парницама из радних односа

Закон упућује на сходну примену одредаба општег поступка, тако што у чл. 436 прописује да ако у одредбама ове главе није другачије прописано, у парницама из радних односа сходно се примењују остале одредбе овог закона, што је значајна разлика у односу на претходни закон, који је такође упућивао на примену осталих одредаба закона, али није садржао упутство да је реч о сходној примени.⁸ Дакле, сада је у поступку у парницама из радних односа

⁴ Козар В. (2008): „Посебна правила поступка у парницама за утврђивање оспореног потраживања”, *Правни живот*, вол. 57, бр. 13, стр. 345-359.

⁵ Службени гласник РС, бр. 72/2011, 49/2013 (Одлука Уставног суда), 74/2013 (Одлука Уставног суда), 55/2014 (Даље у тексту и фуснотама: ЗПП)

⁶ Ивошевић, З. (2011): "Разграничење и проблеми надлежности у заштити права по основу рада", *Правни записи* бр. 2, стр.450.

⁷ Видети више: Кнежевић, М. (2011): „О новом уређењу вољног заступања у парничном поступку”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3, стр. 681-697.

⁸ Козар В. (2011), „Посебна правила поступка у парницама из радних односа”, *Радно-правни саветник*, бр. 11, стр. 59.

изричито прописана сходна примена осталих одредаба овог закона, односно правила из општег парничног поступка, дакле са највећим степеном одступања, што значи прилагођавањем општих норми посебним правилима, суштини и циљу овог посебног поступка. Према томе, норме општег поступка у парницама из радних односа, у питањима која нису регулисана одредбама ове главе, не примењују се онако како гласе - дословно (буквално), већ уз одређена одступања и прилагођавања. Суд ће морати у сваком конкретном случају да пази да применом општих правила не доведе у питање основни циљ посебног поступка у парницама из радних односа. То значи да ће се и у поступку у парницама из радних односа примењивати многи институти редовног поступка, као нпр. фикција повлачења тужбе из чл. 311, ст. 2 ЗПП, као један од најзначајнијих, по правним последицама и учесталости примене у судској пракси. Такав став заузет је и у судској пракси у примени претходног закона, који је садржао слична правила, приликом одговора на питање да ли се у радним споровима пред привредним судовима, када је тужена страна у стечају, може примењивати правило о повлачењу тужбе, уколико странке не приступе на рочиште, иако су уредно позване: „У парницама из радних односа, које се пред трговинским судом воде по основу атракционе надлежности јер је тужена страна у стечају, може наступити ситуација да се тужба сматра повученом, уколико су испуњени услови прописани у чл. 289. и 296, ст. 2 ЗПП. Ово стога што се у парницама из радних односа, сходно одредби чл. 434 ЗПП, примењују све одредбе ЗПП, осим када је у наведеној глави нешто другачије прописано. Имајући у виду да у глави закона која садржи посебно правила поступања у парницама из радних односа, нема посебних одредби које искључују примену чл. 289 и 296, ст. 2 ЗПП, то произлази да се и у парницама из радних односа може десити да се тужба сматра повученом због недоласка уредно позваног тужиоца на припремно рочиште или на рочиште за главну расправу.”⁹ Према одредби из чл. 437 ЗПП у парницама из радних односа поступак у првом степену суди судија појединац, што је у складу са опредељењем законодавца у корист инокосног суђења. Могућност одређивања привремених мера по службеној дужности у поступку у парницама из радних односа, представља оправдани изузетак од начела заштите на приватни захтев, карактеристичног за грађанско право (чл. 439, ст. 1). У чл. 439, ст. 2 одређен је рок за одређивање привремене мере по предлогу странке, тако што је прописано да ће суд одлуку о одређивању привремене мере по предлогу странке донети у року „до осам дана” од дана предаје предлога. Против решења о одређивању привремене мере у радном спору није дозвољена посебна жалба (став 3). Интересантно је решење законодавца приликом одређења париционог рока где је заправо дошло до продужења рока за жалбу. Наиме, парициони рок износи осам дана, али важећи закон није одредио краћи рок за изјављивање жалбе у радном спору (чл. 440, ст. 3), који је у чл. 438. претходног закона износио осам дана. То значи да и у парницама из радних односа важи општи рок за жалбу од 15 дана

⁹ Правни став Вишег трговинског суда - одговор утврђен на седници Одељења за привредне спорове од 19. и 20. септембра 2005. године, објављен у: Козар В. (2011): *Коментар Закона о парничном поступку са судском праксом и регистром појмова*, стр. 528.

из чл. 367, ст. 1 новог закона у коме је прописано да странка може да изјави жалбу против пресуде донете у првом степену у року од 15 дана од дана достављања преписа пресуде, ако у овом закону није другачије прописано. Није јасно зашто се законодавац определио за продужење рока за жалбу у радним споровима, посебно имајући у виду да у поступку у парницама из радних односа, а нарочито приликом одређивања рокова и рочишта, суд посебно води рачуна о потреби хитног решавања радних спорова (чл. 438). Такође посебан, краћи парнициони рок од осам дана за извршење чинидбе у радним споровима није у складу са дужим - општим роком за жалбу од 15 дана, који се сада примењује и у поступку у парницама из радних односа, те се очекује да ће примена ових одредби у пракси условити и кориговано законодавно решење.

У складу са начелом хитног поступања и потребе убрзања поступка у поступцима заштите права из радног односа је и одредба која предвиђа могућност одлучивања на основу утврђеног чињеничног стања у случају изостанка туженог са рочишта за главну расправу тзв „пресуда на основу до тада утврђеног чињеничног стања”. Одредбом из чл. 440, ст. 2 прописано је да, уколико тужени не дође на рочиште за главну расправу, а уредно је позван, суд ће одржати рочиште и одлучити на основу утврђеног чињеничног стања. Ово правило закон није довољно разрадио, али је јасно да суд у случају изостанка туженог са рочишта за главну расправу мора одржати рочиште и донети мериторну одлуку – пресуду, чиме се постиже значајно убрзање поступка. Дакле, реч је о контумацији, сличној пресуди због изостанка у поступку о споровима мале вредности, али разлика се састоји у томе што суд мора да утврди чињенично стање, што значи да мора да изведе доказе, и да на тако утврђено чињенично стање примени материјално право. Због значаја ових врста спорова, великог броја предмета и потребе њиховог хитног решавања из савременог упоредног права, на овај начин преузета је и уведена „пресуда на основу до тада утврђеног чињеничног стања”.¹⁰ То значи да због изостанка туженог са рочишта за главну расправу у радном спору, не наступа фикција признања чињеница на којима се заснива тужбени захтев. Из тога следи закључак да одука не мора бити позитивна за тужиоца, тј. да изостанак туженог не доводи по аутоматизму до усвајања тужбеног захтева, јер суд пресудом може и одбити тужбени захтев ако тужилац није поднео релевантне доказе за утврђивање спорних чињеница, обзиром да ће суд тада применити опште правило о терету доказивања из чл. 231 Приликом тумачења услова за доношење пресуде „на основу утврђеног чињеничног стања”, треба имати у виду увођење принципа афирмативне литисконтестације у новом закону. Наиме, према чл. 230, ст. 1 не доказују се чињенице које странка није оспорила.¹¹ С друге стране, ако су, поред изостанка туженог са рочишта за главну расправу у радном спору, испуњени и сви остали услови из чл. 351 суд може донети и пресуду због изос-

¹⁰ Лутовац З. (2011): „Новине у закону о парничном поступку – нови ЗПП”, *Билтен Врховног касационог суда* бр. 3, стр. 115.

¹¹ Живковић Б.: „Евентуална максима у парничном поступку”, Апелациони суд у Београду. Доступно на адреси: <http://www.bg.ap.sud.rs/lt/articles/sudska-praksa/izabrane-sentence/gradjansko-odeljenje/19.09.2018>.

танка у радном спору, по правилима општег поступка док ће о последици изостанка са рочишта за главну расправу суд упозорити туженог у позиву за рочиште (чл. 440, ст. 3).

Питање допуштености ревизије у радном спору значајно је имајући у виду да је она увек допуштена у случају спорова о радно-правном статусу. Дакле, када су у питању спорови поводом заснивања, постојања или престанка радног односа, ревизија је увек дозвољена, дакле без обзира на вредност предмета спора означеног у тужби (чл. 441).¹² Зато се тужба у којој није означена вредност предмета спора, а тужбени захтев се односи на заснивање, постојање или престанак радног односа, не може одбацити применом одредбе из чл. 192, ст. 3, а у вези чл. 101, јер право на изјављивање ревизије зависи од вредности предмета спора. Наравно, то не важи у споровима о исплати зараде или других новчаних примања из радног односа, укључујући и накнаду штете. Став о немогућности одбацивања тужбе због неозначавања вредности предмета спора у парницама о заснивању, постојању и престанку радног односа, заузет је и у судској пракси насталој у примени претходног закона, који је ово питање регулисао на исти начин у чл. 187 ст. 3 и чл. 439. Према ставу праксе, неозначавање вредности предмета спора у парницама о заснивању, постојању и престанку радног односа не представља разлог за одбацивање тужбе као неуредне, јер је у таквим споровима ревизија увек дозвољена, па право на изјављивање ревизије не зависи од вредности предмета спора. У образложењу је наведено да се основано у жалби истиче да је побијано решење донето уз битну повреду одредаба парничног поступка, јер је првостепени суд погрешно применио одредбу чл. 187, ст. 3 ЗПП када је тужбу одбацио као неуредну због тога што тужилац у тужби није означио вредност спора. Наиме, тужилац у овом спору тражи да се поништи решење туженог којим је тужиоцу престао радни однос код туженог, те да се тужени обавезе да га врати на рад и распореди на исто радно место, што значи да је у питању парница из радних односа. Одредбама чл. 439 ЗПП прописано је да је ревизија дозвољена у парницама о споровима о заснивању, постојању и престанку радног односа. Према томе, тужба није могла бити одбачена због тога што тужилац није у тужби назначио вредност предмета спора, с обзиром да је чл. 187 ст. 3 ЗПП прописано да ће се тужба одбацити само када надлежност, састав суда или право на изјављивање ревизије зависи од вредности предмета спора, а предмет тужбеног захтева није новчани износ.¹³ У новом закону начињен је изузетак од одбацивања недозвољене ревизије (изјављена против пресуде против које по закону не може да се поднесе – тј. ако није у питању правноснажна другостепена пресуда или није испуњен цензус који се тиче вредности предмета спора), тако што је искључена посебна ревизија из чл. 404, с тим што се посебна ревизија може изјавити само против другостепене пресуде, када није испуњен цензус који се тиче вредности предмета спора, уз испуњење других услова прописаних у наведе-

¹² Врховшек М., Козар В. (2012): „Судска заштита субјективних права из радног односа по новом Закону о парничном поступку”, *Право и услуге* (ур. Мићовић М.), Крагујевац, стр. 857-881.

¹³ Из решења Вишег трговинског суда, Пж. 12908/05 од 8. фебруара 2006. године Доступно на адреси: <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/26013>, 18.09.2018.

ном члану. То значи да је и у радном спору, који није статусне природе, нпр. за исплату зараде, дозвољена „посебна ревизија” по оцени апелационог суда, односно Врховног касационог суда, иако није испуњен цензус, односно и када вредност предмета спора побијеног дела правноснажне пресуде не прелази динарску противвредност 40.000 евра по средњем курсу Народне банке Србије на дан подношења тужбе, под условом да су испуњени остали законски услови из чл. 404 - ако је по оцени апелационог суда, односно Врховног касационог суда потребно да се размотри правна питања од општег интереса или правна питања у интересу равноправности грађана, ради уједначавања судске праксе, као и ако је потребно ново тумачење права (посебна ревизија).

Спорови из радних односа пред привредним судом – атракција стварне надлежности

Посебан поступак у привредним споровима регулисан је одредбама чл. 480 - 487. Главе XXXIV ЗПП. Важећи закон задржао је концепцију привредног спора из претходног закона, односно наставио је тренд изједначавања одредаба посебног поступка у привредним споровима са правилима редовног поступка. То је постигнуто тако што су поједина посебна правила поступка у привредним споровима преузета у редовни поступак, и сада се примењују у свим парницама, дакле и пред судовима опште надлежности. Другим речима, између редовног поступка и овог посебног поступка постоји мање разлика него раније.

Међутим, није сваки спор који суди привредни суд привредни спор, па се у поступку пред привредним судовима неће увек примењивати посебна правила поступка у привредним споровима.

Важећи закон је одредио домен примене посебних правила поступка у привредним споровима, тако што је у чл. 480, ст. 1 прописао да се одредбе ове главе примењују у свим споровима у којима суде привредни судови у складу са законом којим се уређује стварна надлежност судова (привредни спор), ако за поједине спорове није прописана друга врста поступка. Реч је о битној новини, јер је у наш правни систем поново уведена дефиниција привредног спора, тако што је прописано да појам привредног спора произлази из стварне надлежности привредних судова, која је регулисана Законом о уређењу судова.¹⁴ То је сваки спор који је у стварној надлежности привредног суда, изузев ако за поједине спорове није прописана друга врста поступка. Дакле, привредни спор је другачије и прецизније дефинисан тако што је усклађен са дефиницијом надлежности привредних судова из чл. 25 ЗУрС.¹⁵ Стварна надлежност привредног суда у парничном поступку одређена је чл. 25 ЗУрС, тако што је у ст. 1 прописано да привредни суд у првом степену суди:

¹⁴ Службени гласник РС, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011, 78/2011, 101/2011, 101/2013, 40/2015, 106/2015, 13/2016, 108/2016 (Даље у тексту: ЗУрС).

¹⁵ Лутовац З. (2011): „Новине у закону о парничном поступку – нови ЗПП”, *Билтен Врховног касационог суда* бр. 3, стр. 115.

1. у споровима између домаћих и страних привредних друштава, предузећа, задруга и предузетника и њихових асоцијација (привредни субјекти), у споровима који настану између привредних субјеката и других правних лица у обављању делатности привредних субјеката, као и кад је у наведеним споровима једна од странака физичко лице ако је са странком у односу материјалног супарничарства;
2. у споровима о ауторском и сродним правима и заштити и употреби проналазака, индустријског дизајна, модела, узорака, жигова, ознака географског порекла, топографије интегрисаних кола, односно топографије полупроводничких производа и оплемењивача биљних сорти који настану између субјеката из тач. 1 овог става; у споровима поводом извршења и обезбеђења из надлежности привредних судова, а у споровима поводом одлука изабраних судова само кад су донете у споровима из тач. 1 овог става;
3. у споровима који произлазе из примене Закона о привредним друштвима или примене других прописа о организацији и статусу привредних субјеката, као и у споровима о примени прописа о приватизацији и хартијама од вредности;
4. у споровима о страним улагањима; о бродовима и ваздухопловима, пловидби на мору и унутрашњим водама и споровима у којима се примењују пловидбено и ваздухопловно право, изузев спорова о превозу путника; о заштити фирме; поводом уписа у судски регистар; поводом реорганизације, судске и добровољне ликвидације и стечаја осим спорова за утврђење постојања заснивања и престанка радног односа који су покренути пре отварања стечаја.

Дакле, у свим набројаним споровима које суди привредни суд, примењиваће се посебна правила поступка у привредним споровима, и то без обзира на својство странке, осим ако за поједине спорове није прописана друга врста поступка, као што су нпр. радни спорови поводом стечаја и ликвидације.

На овај начин, законодавац је увео правну сигурност у поступању и отклонио многе недоумице које су постојале у судској пракси због правне празнине која је настала још од 1998. године, а која је постојала и у претходном закону, који у чл. 479. није садржао дефиницију привредног спора, па је примена одредаба поступка у привредним споровима била препуштена тумачењу судова, што је доводило до правне несигурности.¹⁶ Претходни закон је такав приступ (не)одређивања привредног спора преузео, као затечено стање, из ранијег закона. Таква правна ситуација у нашем правном систему настала је после новела ЗПП из 1977. године.¹⁷ Новелама из 1998. године брисан је поднаслов Главе тридесет друге „Подручје примене”, као и чл. 489. - 491 који су прописивали субјективно-објективне критеријуме за примену посебних правила поступка у привредним споровима. Другим речима, брисане су одредбе о субјектима, односно својствима странака у спору или врстама спорова, у којима су се примењивала посебна правила поступка у привредним споровима (држава, предузећа, пловидбени спорови, предузетници, страна лица и сл.) У образложењу законског предлога ове измене стајало је да су одредбе дотадашњег законског текста које су се односиле на појам привредног спора брисане као сувишне, из разлога што појам привредног спора произлази из надлежност-

¹⁶ Козар В. (2008): *Нови Закон о парничном поступку у практичној примени*, Београд, стр. 389.

¹⁷ Новеле су објављене у "Службеном листу СРЈ" број 12/98 од 6. марта 1998. године, а ступиле су на снагу осмог дана по објављивању - 14. марта 1998. године

ти привредних судова, која је регулисана републичким законима о судовима.¹⁸ На овај начин правила поступка у привредним споровима постала су једина врста посебног поступка за који претходни Закон о парничном поступку није садржао норме о подручју примене, што могло довести до колизије са другим посебним поступцима, нпр. када се као странка пред привредним судом, у случају атракције стварне надлежности поводом стечаја, појављује и физичко лице које води радни спор против послодавца – правног лица над којим је отворен стечајни поступак и сл.¹⁹

Судска пракса није прихватила став изражен у образложењу ове новеле, тј. да су одредбе пређашњег законског текста које се односе на појам привредног спора брисане као сувишне, из разлога што појам привредног спора произлази из надлежности привредних судова. Зато, према ставу који је доминирао у судској пракси, када се као странка пред привредним судом, у случају атракције стварне надлежности поводом стечаја, појављује и физичко лице које води радни спор против привредног друштва над којим је отворен стечајни поступак, није реч о привредном спору, већ о радном спору.²⁰

У суштини, важећим законом извршена је рецепција таквог става судске праксе, јер је подручје примене посебних правила поступка у привредним споровима, везано за стварну надлежност привредних судова, изузев ако за поједине спорове није прописана друга врста поступка. На тај начин, важећи закон је увео изузетке, који су постојали и у досадашњој судској пракси, тако што је искључио примену одредаба ове главе ако за поједине спорове није прописана друга врста поступка, дакле када су у питању други посебни поступци из трећег дела закона, нпр. поступци у радним споровима, које често услед атракције стварне надлежности због стечаја над туженим, суде привредни судови.

Међутим, у свим другим случајевима, односно споровима које суде привредни судови, ван оних за које закон предвиђа другу врсту поступка, примењују се посебна правила поступка у привредним споровима, и то без обзира на својство странке и предмет спора. Зато по новом закону нема дилеме да се правила поступка у привредним споровима примењују и у споровима акционара – физичких лица поводом приватизације друштвених предузећа, као и у свим споровима који произлазе из Закона о привредним друштвима (*Службени гласник РС, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 (други закон), 5/2015, 44/2018*), нпр. у споровима за искључење акционара или члана привредног друштва, и сл.

Стварна надлежност привредног суда у парничном поступку у споровима који произлазе из примене Закона о привредним друштвима или примене других прописа о организацији и статусу привредних субјеката, као и у споровима о примени прописа о приватизацији одређена је и чл. 25, ст. 1 Закона о

¹⁸ Козар В., Петровић З., Почуча М. (2010): *Заступање правних лица у судским поступцима (привредно процесно право)*, Београд, стр. 16.

¹⁹ Врховшек М., Козар В. (2005): „Посебна правила поступка у привредним споровима”, *Правни живот*, вол. 54, бр. 12, стр. 87-104,

²⁰ Врховшек М., Козар В. (1998): „Измене и допуне Закона о парничном поступку”, *Право - теорија и пракса*, вол. 15, бр. 5-6, стр. 56-62,

уређењу судова. Дакле, законодавац је једноставном нормом – да привредни суд увек суди по правилима поступка у привредним споровима, осим у наведеним изузецима, увео правну сигурност у поступању.

У радним споровима које суди привредни суд, неће се примењивати посебна правила поступка у привредним споровима, већ одредбе посебног поступка у парницама из радних односа, што укључује специфичне институте као што су нпр. „пресуда на основу утврђеног чињеничног стања” у случају изостанка туженог са рочишта за главну расправу из чл. 440, ст. 2 у коме је прописано да ако тужени не дође на рочиште за главну расправу, а уредно је позван, суд ће да одржи рочиште и одлучи на основу утврђеног чињеничног стања. Исто важи и за могућност одређивања привремених мера по службеној дужности у поступку у парницама из радних односа, која не постоји у поступку у привредним споровима. У обе врсте поступка продужен је рок за жалбу и износи 15 дана (општи рок за жалбу од 15 дана из чл. 367, ст. 1), док је задржан исти парнициони рок од осам дана за извршење чинидбе, о чему је детаљно већ било речи у првом делу рада. Такође, исти је и састав суда – и радне и привредне спорове суди судија појединац.

У одређеним ситуацијама права из радног односа, пре свега новчана, остварују се и пријавом потраживања у стечајном поступку, као и у парницама о оспореном потраживању у којима важе специјална правила,²¹ пре свега која се тичу атракције стварне надлежности у корист привредног суда, упута на парницу и других посебних процесних претпоставки за допуштено тужбе против стечајног дужника²² или дозвољености предлога за наставак парничног поступка, који је био прекинут услед наступања правних последица стечаја.²³

Уколико је потраживање повериоца оспорено, поверилац се упућује на парницу ради утврђивања потраживања коју може да покрене у року од осам дана од дана пријема закључка о листи оспорених потраживања, односно од дана истека рока за медијацију.²⁴ Рок за подношење тужбе ради утврђивања оспореног потраживања из чл. 117, ст. 1 ЗС преклузиван је, а његово пропуштање има за последицу одбацивање неблаговремене тужбе на основу чл. 294 тач. 2 ЗПП, у коме је прописано да суд по претходном испитивању тужбе доноси решење којим се тужба одбацује ако утврди да је тужба поднета неблаговремено, ако је посебним прописима предвиђен рок за подизање тужбе.²⁵

Упут на парницу представља упут на покретање поступка ако раније таква поступак није покренут и представља посебну процесну претпоставку за допуштено тужбе против стечајног дужника за утврђење оспореног потра-

²¹ Козар В. (2009): „Покретање парничног поступка за утврђивање потраживања оспореног у стечају”, *Правни живот*, вол. 58, бр. 5-6, стр. 163-173.

²² Козар В.(2009): „Посебна правила поступка о оспореном потраживању у стечају”, *Право и привреда*, бр. 5-8, вол. 46, стр. 433-448.

²³ Козар В.(2008): „Посебна правила поступка у парницама за утврђивање оспореног потраживања”, *Правни живот*, вол. 57, бр. 13, стр. 345-359.

²⁴ чл. 117. ст. 1 Закона о стечају, *Службени гласник РС*, бр. 104/2009, 99/2011, 71/2012 (Одлука Уставног суда), 83/2014, 113/2017, 44/2018 (Даље у тексту и фуснотама: ЗС)

²⁵ Козар В. (2010): *Коментар стечајних закона*, Београд, стр. 84.

живања, а ако је такав поступак покренут, а није окончан, већ је у прекиду, тада упут стечајног већа представља процесну претпоставку за наставак прекинутог парничног поступка на предлог повериоца из чл. 90. тач. 4 ЗС, у коме је изричито прописано да се „парнични поступак у којем је стечајни дужник тужени наставља ако је тужилац као стечајни или разлучни поверилац закључком стечајног судије упућен на наставак прекинутог парничног поступка ради утврђивања оспореног потраживања. Цитирана одредба из чл. 90. тач. 4 ЗС, у суштини је корекција одредбе чл. 117, ст. 1 истог закона.

Дакле, ако парнични поступак још није покренут, од отварања поступка стечаја, за покретање парничног поступка неопходан је упут стечајног судије на парницу, што представља посебну процесну претпоставку за вођење парнице, односно за допуштеност тужбе против стечајног дужника. Пријављено и оспорено потраживање као посебна процесна претпоставка за вођење парнице против стечајног дужника, по својој суштини најближе је правном интересу за тужбу. По становишту правне теорије покретање правосуђа у циљу заштите субјективног права може бити оправдано само ако тужилац има правни интерес да суд изрекне предложену пресуду.²⁶ Постојање правног интереса има значај једне процесне претпоставке. У ЗПП то није прописано као општа норма, већ је предвиђено само за тужбу за утврђење у чл. 194, ст. 2. У правној теорији се истиче да и свака друга тужба може бити допуштена само ако је ова процесна претпоставка испуњена.²⁷ Међутим, упркос сличности правном интересу за тужбу, пријава и оспоравање потраживања са упутом на парницу, јесте посебна процесна претпоставка *sui generis* на коју парнични суд пази по службеној дужности у току целог поступка и чији недостатак има за последицу одбацивање тужбе као недопуштене.²⁸

О пријави потраживања као процесној претпоставци за вођење парнице судска пракса је заузела став. По становишту праксе, нису испуњене процесне претпоставке за покретање парнице, ни наставак започете прекинуте парнице, ако поверилац у поступку стечаја није пријавио своје потраживање. Пријављено и оспорено потраживање са упутом стечајног већа по чл. 127, ст. 1 Закона о принудном поравнању, стечају и ликвидацији процесни је предуслов за покретање или наставак парнице која је прекинута по чл. 212 ЗПП.²⁹ Дакле, из изложеног става произлази да, не само што се не може покренути парница, уколико тужилац, односно поверилац у поступку стечаја није пријавио своје потраживање, већ се не може тражити ни наставак прекинутог парничног поступка у смислу чл. 225, ст. 1 ЗПП, који је био прекинут због отварања стечаја над туженим на основу чл. 222 тач. 5. истог закона.

У поступцима који се воде пред привредним судом у парницама за накнаду неисплаћених зарада због незаконитог престанка радног односа, приме-

²⁶ Познић Б. (1987): *Грађанско процесно право*, Београд, стр. 194.

²⁷ *Ibidem*, стр. 194.

²⁸ Козар В. (2010): *Коментар стечајних закона*, Београд, стр. 105 и 106.

²⁹ Правно схватање утврђено на заједничкој седници одељења за привредне спорове и привредне преступе Вишег привредног суда од 9. јула 1998. године, *Судска пракса*, софтверски пакет за правнике, Београд, 2012.

на института прекида поступка због претходног питања из чл. 223 тач. 1 ЗПП, има одређене специфичности због правних последица стечаја, односно правних дејстава које отварање стечаја има на радни однос. Наиме, у ЗС (чл. 77, ст. 1) преузета одредба из Закона о стечајном поступку (Даље у тексту и фуснотима: ЗСП), којом је измењен положај запослених, на тај начин што отварањем стечајног поступка не долази до аутоматског престанка радног односа *ex lege*³⁰ као што је то било прописано Законом о принудном поравнању, стечају и ликвидацији, већ је отварање стечајног поступка посебан разлог за отказ уговора о раду који је стечајни дужник закључио са запосленима.³¹ У правној теорији истиче се да је могућност отказа због отварања стечаја *sui generis* разлог који је предвиђен одредбом чл. 77, ст. 1 ЗС, што значи да се не примењују посебни услови за давање отказа уговора о раду прописани у чл. 180, 180а 181 Законом о раду³² (писмено упозорење, упутства и примереним року за побољшање рада, могућност запосленог да приложи мишљење синдиката, које је послодавац дужан да размотри и сл).³³

Зато, ако стечајни управник одлучи о отказу уговора о раду, запослени не може тражити враћање на рад код стечајног дужника, али може да тражи преиспитивање законитости одлуке о престанку радног односа која је донета пре покретања стечајног поступка, јер је законитост те одлуке претходно питање за одлуку о тужбеном захтеву пред судом у парницама за накнаду неисплаћених зарада због незаконитог престанка радног односа. У суштини, стечајни управник би могао да откаже већ отказане уговоре о раду, али с позивом на други отказни разлог, тј. на стечај као специјални отказни разлог.

И у судској пракси насталој у примени ранијих процесних закона, заузет је став о томе да законитост решења о престанку радног односа представља претходно питање у парници за утврђење оспореног потраживања зараде према стечајном дужнику. Према ставу праксе, у радно-правном спору за поништење одлуке органа управљања о престанку радног односа, након отварања стечаја над послодавцем по одредбама Закона о принудном поравнању, стечају и ликвидацији, првостепени општински суд ће прекинути парнични поступак у складу са одредбом чл. 214 тач. 5 Закона о парничном поступку (*Службени гласник РС, број 125/2004*), а по стављању предлога за наставак поступка огласиће се ненадлежним и предмет уступити стечајном суду, по чл. 97, ст. 2 ЗСП, а бивши запослени у стечајном поступку мора пријавити своје новчано потраживање на име неисплаћене зараде од датума неоснованог престанка радног односа код послодавца до датума отварања стечаја над послодавцем, како би након оспоравања тог потраживања од стране стечајног управника стекао ус-

³⁰ Дукић – Мијатовић М. (2010): *Водич кроз стечајни поступак*, Нови Сад, стр. 132 – 135.

³¹ Козар В. (2011): „Поступак административног управљања над банком којој је одузета дозвола за рад”, *Право и привреда*, бр. 4-6, стр. 329; Козар В. (2011): „Измене и допуне закона о стечају и ликвидацији банака и друштава за осигурање”, *Актуелне промене у правном систему држава у региону*, (ур. Маријана Дукић - Мијатовић), Сомбор, стр. 313 – 238

³² *Службени гласник РС*, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 (Одлука Уставног суда), 113/2017

³³ Слијепчевић Д. (2010): „Правни положај запослених у стечајном поступку”, *Нека актуелна питања у поступку стечаја*, (ур. Слијепчевић Д.), Београд, стр. 128. и 129.

лове да по чл. 96, ст. 1 ЗСП тражи наставак прекинутог парничног поступка у радном спору, при чему се сада одлука законитости решења о престанку радног односа појављује као претходно питање у парници за утврђење оспореног потраживања према стечајном дужнику по основу неисплаћене зараде запосленом коме је одлуком послодавца престао радни однос против његове воље.³⁴

У описаној процесној ситуацији поставља се и питање правног интереса за тужбу за поништај одлуке о престанку радног односа у предузећу над којим је касније отворен поступак стечаја. У судској пракси постојање правног интереса за тужбу за поништај решења о престанку радног односа у предузећу над којим је, у међувремену, отворен поступак стечаја, оправдава се прејудисијелним значајем одлуке о том захтеву за одлуку о захтеву за накнаду неисплаћених зарада. Према ставу судске праске, бивши радник има правни интерес за тужбу којом тражи поништај одлуке послодавца којом му је престао радни однос и када је над послодавцем након тога покренут (отворен) поступак стечаја, јер је пуноважност наведене одлуке претходно питање по захтеву за накнаду неисплаћених зарада за период удаљења са рада.³⁵

Новелом Закона о уређењу судова која се примењује од 1. јануара 2014. године, изричито је искључена атракција стварне надлежности привредног суда у статусним радним споровима у којима је тужба за утврђење постојања заснивања и престанка радног односа поднета пре отварања стечаја. То су, дакле, углавном пасивне парнице, у којима је тужено правно лице – послодавац, над којим је у току парничног поступка отворен стечај, на пр. тужба из чл. 191 Закона о раду у коме је прописано да ако суд у току поступка утврди да је запосленом престао радни однос без правног основа, на захтев запосленог, одлучиће да се запослени врати на рад.

Закључак

Судска заштита у радним споровима остварује се пред судовима опште надлежности у парничном поступку као општем поступку за заштиту повређених или угрожених грађанских субјективних права. У одређеним ситуацијама права из радног односа, пре свега новчана, остварују се и пријавом потраживања у стечајном поступку, као и у парницама о оспореном потраживању у којима важе специјална правила, пре свега, која се тичу атракције стварне надлежности у корист привредног суда, упута на парницу и других посебних процесних претпоставки за допуштеност тужбе против стечајног дужника или дозвољеност предлога за наставак парничног поступка, који је био прекинут услед наступања правних последица стечаја.

³⁴ Из пресуде Вишег трговинског суда Пж. 8279/05 од 16. октобра 2005. године, објављене у: Козар В. (2011), *Коментар Закона о парничном поступку са судском праксом и регистром појмова*, Београд, стр. 530 – 531.

³⁵ Из решења Вишег трговинског суда Пж. 10613/05 од 5. априла 2006. године, објављеног у: Козар В. (2011): *Коментар Закона о парничном поступку са судском праксом и регистром појмова*, Београд, стр. 531 – 532.

Важећи закон је одредио домен примене посебних правила поступка у привредним споровима, тако што је прописао да се одредбе ове главе примењују у свим споровима у којима суде привредни судови у складу са законом којим се уређује стварна надлежност судова (привредни спор), ако за поједине спорове није прописана друга врста поступка, као што су нпр. радни спорови поводом стечаја и ликвидације. Дакле, у радним споровима које суди привредни суд, неће се примењивати посебна правила поступка у привредним споровима, већ одредбе посебног поступка у парницама из радних односа, што укључује специфичне институте као што су нпр. „пресуда на основу утврђеног чињеничног стања” у случају изостанка туженог са рочишта за главну расправу из чл. 440, ст. 2 ЗПП. Уколико је потраживање повериоца оспорено, поверилац се упућује на парницу ради утврђивања потраживања коју може да покрене у року од осам дана од дана пријема закључка о листи оспорених потраживања, односно од дана истека рока за медијацију. Рок за подношење тужбе ради утврђивања оспореног потраживања из чл. 117, ст. 1 ЗС преклузиван је, а његово пропуштање има за последицу одбацивање неблаговремене тужбе. Упућивање на парницу представља упућивање на покретање поступка ако раније такав поступак није покренут и представља посебну процесну претпоставку за допуштено тужбе против стечајног дужника за утврђење оспореног потраживања, а ако је такав поступак покренут, а није окончан, већ је у прекиду, тада упут стечајног већа представља процесну претпоставку за наставак прекинутог парничног поступка на предлог повериоца.

Отварањем стечајног поступка не долази до аутоматског престанка радног односа *ex lege*, већ је отварање стечајног поступка посебан разлог за отказ уговора о раду. Законитост одлуке о престанку радног односа представља претходно питање у парници за утврђење оспореног потраживања зараде према стечајном дужнику, а бивши радник има правни интерес за тужбу којом тражи поништај одлуке послодавца којом му је престао радни однос и када је над послодавцем након тога покренут (отворен) поступак стечаја, јер је пуноважност наведене одлуке претходно питање по захтеву за накнаду неисплаћених зарада за период удаљења са рада.

Странке могу да предузимају радње у поступку лично или преко пуномоћника, који мора да буде адвокат. Изузетак је пуномоћник правног лица, који може бити дипломирани правник са положеним правосудним испитом, који је у радном односу у том правном лицу. Закон је на овај начин у наш правни систем увео *квалификоване пуномоћнике*. У поступку по ванредним правним лековима обавезно је адвокатско заступање од стране квалификованог стручног лица – адвоката. Важећи закон прописује да странку мора да заступа адвокат у поступку по ванредним правним лековима, изузев ако је сама адвокат, што значи да су у поступку по ревизији или по предлогу за понављање поступка, странке постулативно неспособне. Ово правило односи се и на правна лица, јер у поступку по ванредним правним лековима не важи изузетак да пуномоћник правног лица може бити и дипломирани правник са положеним правосудним испитом, који је стално запослен у том правном лицу.

Јасност одредби које регулишу пре свега статусна питања из области радних односа, те извесност судске заштите у одсуству непостојања арбитражно-сти судова у случају примене недоречених норми имају за циљ да мотивишу запослене у заштити својих права од угрожавања или повреде, вршећи тиме притисак на послодавце да се одговорније пословно понашају, што ће неумитно дати шири аспект користи која се огледа у смањењу зоне сиве економије, док ће уједно мотивисати запослене у постизању бољих радних резултата, те ће се та корист прелити и на саме послодавце у крајњем исходу.³⁶ Посебно питање јесте и питање регулисања слободе кретања радне снаге које у процесу придруживања Европској Унији и не може занемарити.³⁷

Литература:

1. Božić, A. (2017): „Pravno regulisanje slobode kretanja radnika u Evropskoj Uniji”, *Kultura polisa*, god. XIV(2017) posebno izdanje 1, str.185-198.
2. Vrhovšek M., Kozar B. (2012): „Sudska zaštita subjektivnih prava iz radnog odnosa po novom Zakonu o parničnom postupku”, *Pravo i usluge* (ur. Mićović M.), Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Institut za pravne i društvene nauke Kragujevac, str. str. 857-881.
3. Vrhovšek M., Kozar V. (1998): Izmene i dopune Zakona o parničnom postupku, *Pravo - teorija i praksa*, vol. 15, br. 5-6, str. 56-62,
4. Dukić – Mijatović M. (2010): *Vodič kroz stečajni postupak*, izdanje autora, Novi Sad, str. 132 – 135.
5. Živković B., „Eventualna максима u parničnom postupku”, Apelacioni sud u Beogradu. Dostupno na adresi: <http://www.bg.ap.sud.rs/lt/articles/sudska-praksa/izabrane-sentence/gradjansko-odeljenje/> 18.09.2018.
6. Ivošević, Z. (2011): „Razgraničenje i problemi nadležnosti u zaštiti prava po osnovu rada”, *Pravni zapisi*, br. 2, str. 447-466.
7. Knežević, M. (2011): „O novom uređenju voljnog zastupanja u parničnom postupku”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 3, str. 681-697
8. Kozar V. (2008): „Posebna pravila postupka u parnicama za utvrđivanje osporenog potraživanja”, *Pravni život*, vol. 57, br. 13, str. 345-359.
9. Kozar, V. (2011): *Komentar Zakona o parničnom postupku sa sudskom praksom i registrom pojmova*, Poslovni biro d.o.o., Beograd.
10. Kozar, V. (2008): *Novi Zakon o parničnom postupku u praktičnoj primeni*, Poslovni biro, Beograd, str. 389.
11. Kozar V.(2009): „Pokretanje parničnog postupka za utvrđivanje potraživanja osporenog u stečaju”, *Pravni život*, vol. 58, br. 5-6, str. 163-173.
12. Kozar V.(2009): „Posebna pravila postupka o osporenom potraživanju u stečaju”, *Pravo i privreda*, br. 5-8, vol. 46, str. 433-448.
13. Kozar V. (2009): „Pokretanje parničnog postupka za utvrđivanje potraživanja osporenog u stečaju”, *Pravni život*, vol. 58, br. 5-6, str. 163-173.
14. Kozar, V. (2010): *Komentar stečajnih zakona*, Poslovni biro, Beograd.

³⁶ Кулић Ж., Милошевић Г. (2012): „Фактори управљања људским ресурсима”, *Култура полиса*, год. IX (2012), бр. 17, стр. 224.

³⁷ Божић, А. (2017): „Правно регулисање слободе кретања радника у Европској Унији”, *Култура полиса*, год. XIV(2017) posebno izdanje 1, str.185-198.

15. Kozar V. (2011), „Posebna pravila postupka u parnicama iz radnih odnosa”, *Radno-pravni savetnik*, br. 11, Poslovni biro d.o.o., Beograd, str. 59.
16. Kozar V. (2011): „Postupak administrativnog upravljanja nad bankom kojoj je oduzeta dozvola za rad”, *Pravo i privreda*, br. 4-6, str. 326-338;
17. Kozar, V. (2011): „Izmenе i dopune zakona o stečajju i likvidaciji banaka i društava za osiguranje”, *Aktuelne promene u pravnom sistemu država u regionu*, (ur. Marijana Đukić - Mijatović), Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija Novi Sad, Sombor, str. 313 – 238.
18. Kozar V., Petrović Z., Počuča M. (2010): *Zastupanje pravnih lica u sudskim postupcima (privredno procesno pravo)*, Poslovni biro, Beograd
19. Kulić Ž., Milošević G. (2012): „Faktori upravljanja ljudskim resursima”, *Kultura polisa*, god. IX (2012), br. 17, str. 217-236.
20. Lutovac, Z.(2011): Novine u zakonu o parničnom postupku – novi ZPP, *Bilten Vrhovnog kasacionog suda* br. 3/2011, Intermex, Beograd.
21. Zakon o izmenama i dopunama Zakona o parničnom postupku, *Službeni list SRJ* br. 12/98
22. Poznić B. (1987): *Grđansko procesno pravo*, Savremena administracija, Beograd.
23. Slijepčević, D. (2010): „Pravni položaj zaposlenih u stečajnom postupku”, *Neka aktuelna pitanja u postupku stečaja*, (ur. Slijepčević, D.), Glosarijum, Beograd, str. 128. i 129.
24. Zakon o parničnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 49/2013 (Odluka Ustavnog suda), 74/2013 (Odluka Ustavnog suda), 55/2014
25. Zakon o parničnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 125/2004
26. Zakon o radu, *Službeni glasnik RS*, br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, , 32/2013, 75/2014, 13/2017 (Odluka Ustavnog suda), 113/2017
27. Zakon o stečajju, *Službeni glasnik RS*, 104/2009, 99/2011 - dr. zakon, 71/2012 - odluka US, 83/2014, 113/2017 i 44/2018
28. Zakon o stečajnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 84/04
29. Zakon o uređenju sudova, *Službeni glasnik RS*, br. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011, 78/2011, 101/2011, 101/2013, 40/2015, 106/2015, 13/2016, 108/2016
30. Zakon o privrednim društvima, *Službeni glasnik RS*, br. 36/2011, 99/2011, 83/2014 (druđi zakon), 5/2015, 44/2018
31. Pravni stav Višeg trgovinskog suda - odgovor utvrđen na sednici Odeljenja za privredne sporove od 19. i 20. septembra 2005. godine, objavljen u: Kozar, V. (2011): *Komentar Zakona o parničnom postupku sa sudskom praksom i registrom pojmova*, Poslovni biro, Beograd.
32. Pravno shvatanje utvrđeno na zajedničkoj sednici odeljenja za privredne sporove i privredne presteupe Višeg privrednog suda od 9. jula 1998. godine, *Sudska praksa, softverski paket za pravnike*, „Intermex, Beograd, 2012.
33. Presuda Višeg trgovinskog suda Pž. 8279/05 od 16. oktobra 2005. godine, objavljena u: Kozar V. (2011), *Komentar Zakona o parničnom postupku sa sudskom praksom i registrom pojmova*, Poslovni biro d.o.o., Beograd, str. 530 – 531.
34. Rešenje Višeg trgovinskog suda Pž. 10613/05 od 5. aprila 2006. godine, objavljeno u: Kozar V. (2011): *Komentar Zakona o parničnom postupku sa sudskom praksom i registrom pojmova*, Poslovni biro, Beograd, str. 531 – 532.
35. Rešenje Višeg trgovinskog suda, Pž. 12908/05 od 8. februara 2006. godine Dostupno na adresi: <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/26013>, 18.09.2018.

JUDICIAL PROTECTION OF LABOR RIGHTS

Summary: Judicial protection in labor disputes is achieved before the courts of general jurisdiction in civil proceedings is a general method for the protection of injured or threatened subjective civil rights. In labor related litigation, law prescribes the application of the general rules of civil procedure by adjusting common standards to specific rules, nature and objectives of the particular procedure. The authors pay special attention to the current issue of the protection of labor rights, special status components in the event of bankruptcy of the employer, as well as some institutes that practical application led to different interpretations, and create legal uncertainty, such as the so-called „court ruling based on previously established facts”, application auditing rules, possibility grant interim measures e officio and others.

Key words: employment; judicial protection; civil procedure; individual rights; audits; bankruptcy